

Pertti Suhonen

RISC Monitor -tutkimuksen menetelmistä ja niiden ongelmista

Tampereen yliopisto
Tiedotusopin laitos

Julkaisuja/Publications
Sarja/Series C 44/2010

SARJA SERIES

Tutkimuksia	A	Studies
Raportteja	B	Reports
Keskusteluja ja katsauksia	C	Discussion and reviews
Opetusmonisteita	D	Textbook materials
Bibliografioita ja luetteloita	E	Bibliographies and catalogues

Myynti:

Tiedekirjakauppa TAJU
PL 617

33014 Tampereen yliopisto

puh (03) 3551 6055

fax (03) 3551 7685

taju@uta.fi

<http://granum.uta.fi>

<http://www.uta.fi/taju>

Taitto: Aila Helin

ISBN 978-951-44-81653-6

ISSN 0358-4593

ISBN 978-951-44-8154-3 (pdf)

Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print

Tampere 2010

Sisällys

1. Johdanto	5
2. Kansainvälinen viitetutkimus	7
3. Ryhmittelymallit.....	11
4. Suomen tutkimus.....	16
5. Asenneryhmien kuvaus.....	19
6. Virheitä asenneryhmien tulkinnassa	25
 Kirjallisuus.....	28
 Liite 1.....	31
Liite 2.....	32

1. Johdanto

”Tulevaisuuden visiot houkuttelevat Tiede-lehden pariin arvomaailmaltaan hyvinkin erilaisia suomalaisia. Lukijaprofilissa erottuu parhaiten *Visionäärien* ryhmä: erottautumishaluisia, laajakatseisia, luovia ja globaaleja lukijoita. Myös vastuunsa kantavat *Suojelijat* sekä toisessa ääripäässä rajoja rikkovat ja yksilönvapautta korostavat *Bilettäjät* nousevat lukijaprofilissa esiin.”

Näin markkinoi Tiede-lehti ilmoitustilaansa vuoden 2006 RISC Monitor -tutkimuksen asenneryhmäanalyysiin vedoten. Samaan tapaan Sanoma Magazines Finlandin aikakauslehtien ohella tätä tutkimusta käyttävät hyväkseen myös monet muut Suomen aikakauslehtitalot, kaupalliset televisiokanavat ja suuret sanomalehdet. Esimerkiksi Helsingin Sanomat kertoo ilmoitusasiakkailleen palveluistaan: ”Tutkimus tarjoaa strategisesti ainutlaatuisen ja kattavan työkalun hahmottaa erilaisia asenne- ja elämäntaparyhmiä, niiden käyttäytymistä ja muutossuuntia.” (medianetti.helsinginsanomat.fi)

Monissa sanoma- ja aikakauslehdissä sekä televisiokanavilla – Yleisradio mukaan lukien – RISC Monitorin tuloksia sovelletaan markkinoinnin ohella myös journalismin kehittämiseen (Hujanen 2004; 2008; Pietilä 2007, 321, 415). Väitöskirjassaan sanomalehtien ohjelmallisten linjausten muuttumista tutkinut Keijo Lehto (2006, 380–386) arvioi RISC Monitorin saaneen monissa lehtitaloissa henkisesti hallitsevan aseman ja ohittaneen perinteiset toimituspoliittiset linjanmääritykset. Esimerkiksi Keskisuomalaisessa ja Aamulehdessä juttujen sisältöä, esittämistapaa ja ulkoasua ohjeistavan uudistetun tyylikirjan tärkein sisältö on RISC Monitorin typologioiden konkretisointia. (ks. myös Suhonen 2006, 147–151.) Tampereella ilmestynyt Aamulehti on ollut uranuurtaja tässä kehityksessä. Lehden päätoimittaja Matti Apunen kertoo Helsingin Sanomien haastattelussa (12.5.2007), että RISC Monitor -tutkimuksella on käyttöä niin erilaisten lukijaryhmien löytämisessä kuin niille sopivien sisältöjen suunnittelussa. RISC Monitorin merki-

tystä joukkoviestinnän kentällä vahvistaa sen liittäminen Finnpanelin Mittaritutkimukseen, Kansalliseen mediatutkimukseen ja muihin vastaaviin valtakunnallisiin yleisötutkimuksiin (Mainostajien Liitto 2005).

Mediatalojen ohella RISC Monitorin tuloksia ovat käyttäneet toimintansa suunnittelussa ja arvioinnissa suuret viestintä- ja mainostoimistot, talouselämä ja sen järjestöt, evankelisluterilainen kirkko, jotkut puolueet, puolustusvoimat sekä valtion ja kuntien hallintoelimet. RISC Monitor on lajissaan Suomen johtava tutkimusohjelma, jota hyödyntävät monet merkittävää kulttuurista, taloudellista ja poliittista valtaa yhteiskunnassa käyttävät instituutiot ja organisaatiot. (Suhonen 2006, 141–162; Sihvonen 2007.) Maailmalla RISC:iin luottavat esimerkiksi sellaiset kansainväliset suuryhtiöt kuin L’Oreal, Nokia, DuPont ja Philips (Halava 2006).

RISC Monitor -tutkimusohjelman juuret ovat kahtaalla. Research Institute on Social Change, joka käyttää nimestään lyhennettä RISC, aloitti kansainväliset asennetutkimuksensa viidessä suuressa Euroopan maassa vuonna 1980. Suomi on ollut mukana tutkimuksessa 1990-luvun alusta lähtien (RISC Monitor 2001, 1). Tutkimusohjelman toinen juuri on 1970-luvun alussa käynnistynyt yhdysvaltalaisen Daniel Yankelovichin kehittämä Monitor-tutkimus, jota tehtiin Suomessa vuodesta 1975 lähtien (Monitor 1983, 1–2; Lotti 1994, 246).

Sovelluksiltaan ja käytettävyydeltään monitahoisen RISC Monitorin ydin ja laajimmin hyödynnetty osa on kolmiulotteinen *sosiokulttuurinen kartta* ja sen varaan rakennetut arvojen ja asenteiden kymmenluokkainen ja neljäloukkainen ryhmittelymalli. Tutkimusohjelmassa ja sen markkinoinnissa ei tehdä eroa arvojen ja asenteiden välillä (RISC Monitor 2001; RISC Monitor 2005; Pohjanheimo 2001; Mainostajien liitto 2005, 30).

Seuraavassa tarkastelen näiden perusvälineiden rakentamisen ja soveltamisen metodiikkaa ja siihen liittyviä ongelmia. Tämä raportti on perusteellisin julkaistu esitys aiheesta. RISC Monitor -tutkimusohjelman yhteiskunnallinen merkitys on vahva perustelu salaisina pidettyjen menetelmien esittelyyn ja arviointiin (vrt. Halava 2005; RISC Monitor 2005).

2. Kansainvälinen viitetutkimus

Ryhmittely- eli segmentointimallit ja niiden perustana oleva kolmiulotteinen sosiokulttuurinen kartta rakennetaan muutaman vuoden välein toistettavassa kansainvälisessä tutkimuksessa, jota kutsun Hans Zetterbergin (1998) tapaan *viitetutkimukseksi*. Siinä kokeillaan uusia kysymyksiä tulevaa tiedonkeruulomaketta varten, kootaan esitutkimusaineisto ja analysoidaan se monitasoisesti ja -ulotteisesti. Kysymykset ja kehitetyt monimuuttujamallit siirretään sitten kansallisiin tutkimuksiin.

Kansallisissa tutkimuksissa sosiokulttuuriset mallit otetaan käyttöön muutamia vuosia viitetutkimuksen jälkeen. Uudet kysymykset lisätään kuitenkin tutkimusten lomakkeisiin välittömästi. Näin uuden mallin mukaisille tuloksille on alusta lähtien vertailukelpoista pitkittäistietoa edellisiltä vuosilta.

Vuoteen 2001 käytössä ollut RISC:in *Euroscan 8* -malli perustui vuonna 1994 tehtyyn viitetutkimukseen. Sitä seuranneen *Western Scan I*:n viitetutkimus tehtiin vuonna 1997, ja vuonna 2006 käyttöön otetun *Western Scan II*:n viitetutkimus vuonna 2002. Euroscanin viitetutkimus toteutettiin viidessä läntisen Euroopan suurimmassa maassa. Western Scan -mallien viitetutkimuksissa on ollut lisäksi mukana Yhdysvallat.

Ryhmittelymallien rakentaminen lähtee noin sadasta lomakekysymyksestä, jotka on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta laadittu väittämän muotoon. Korrelatiivisesti lähellä toisiaan olevista väittämistä – useimmiten parista kolmesta – muodostetaan noin 40 yhdistettyä muuttujaa, joita kutsutaan *rendeiksi*. Nimitys ei ole kovin onnistunut. Trendin käsitheän viittaa jonkin ilmiön kehityssuuntaan esimerkiksi mielipiteen yleistymiseen tai vähenemiseen jossakin joukossa, ei mielipiteen sisältöön. Jatkossa käytän kuitenkin trendin käsitettä tutkimusohjelman esittämässä mielessä.

Uusien trendimuuttujien arvot saadaan laskemalla yhteen alkuperäisten muuttujien arvot kunkin vastaajan kohdalla. Vastaaja sijoitetaan kuhunkin trendiin, mikäli hän ylittää vähintään kahteen kolmasosaan trendimuuttujan maksimiarvosta. Näin trendiin kuuluminen kuvastaa suhteellisen vahvaa asennetta. (RISC Monitor 2001, 53; Pohjanheimo 2001.)

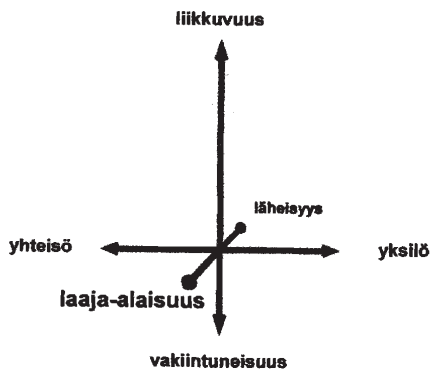
Mallista toiseen siirryttäessä pieni osa kyselyn muuttujista ja samalla trendeistä vaihtuu. Western Scan I:n ja Euroscan 8:n trendeistä noin kolme neljäsosaa oli yhteisiä.

Alkujaan RISC Monitorin perusanalyysit lähtivät ad hoc -tyyppisesti suuresta joukosta arvoja, asenteita ja elämäntyyplejä mittaavia kysymyksiä, jotka eivät nojanneet selkeisiin teoreettisiin lähtökohtiin (Zetterberg 1998; Grunert ym. 1993). Nykyisellään RISC Monitorin arvoulottuvuudet eivät enää ole puhtaan induktiivisesti tutkimusaineistojen varaan rakentuvia. Ne ovat vähitellen saaneet teoreettista kantavuutta, kun niitä on tulkittu suhteessa tunnettujen arvotutkijoiden kuten Milton Rokeachin ja Shalom Schwartzin teorioihin (Pohjanheimo 2001).

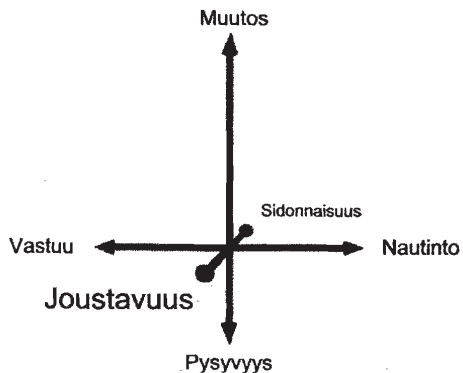
Faktorianalyysin avulla trendeistä rakennetaan kolmiulotteinen *sosio-kulttuurinen asennekartta*. Ulottuvuudet saavat sisällöllisen tulkintansa niille vahvimmin latautuvien trendien mukaan. Vastaajat sijoitetaan tähän kolmiulotteiseen avaruuteen heidän faktoripistemääriensä perusteella. (RISC Monitor 2001, 48–49; Pohjanheimo 2001; faktorianalyysistä esimerkiksi Metsämuuronen 2001, 32; Alkula ym. 1994, 278; Vahervuo ja Ahmavaara 1958; Nummenmaa 2004, 333–352.)

Trendien ja niistä muodostettujen faktoreiden välinen suhde on logiikaltaan sama, kuin arvotutkimuksen piirissä usein esitetty asenteiden ja arvojen välinen erottelu. Arvot ajatellaan yleisemmiksi, sisällöltään laajemmiksi ja pysyvämmiksi valintataipumuksiksi. Asenteet ovat kaipa-alaisempia, pinnallisempia ja helpommin muuttuvia. Arvot ilmevät asenteiden johdonmukaisuutena. (Suhonen 1988, 26–27; Allardt 1983, 55; Friedrichs 1968, 78–80; Rokeach 1973, 11.) Trendit olisivat siten asenteita ja sosiokulttuurisen kartan ulottuvuudet toisiinsa liittyvien asenteiden ilmentämiä arvoja.

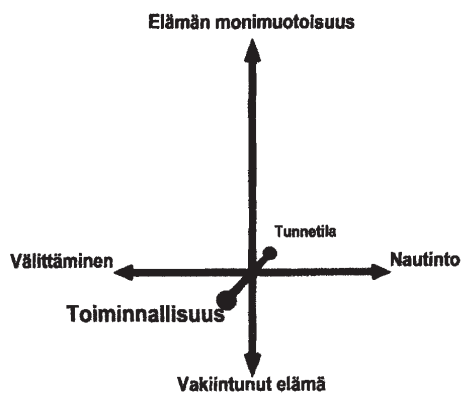
Kuten kuviosta 1 voidaan todeta, kolmen sosiokulttuurisen mallin ulottuvuuksille annetut sanalliset tulkinnat muistuttavat suuresti toisiaan.

Kuvio 1. Kolme sosiokulttuurista mallia: kolmiulotteinen kuvausEuroscan 8.

(Lähde: RISC Monitor, perusraportti 2001)

Western Scan I.

(Lähde: RISC Monitor 2005, Tutkimuksen esittely)

Western Scan II.

(Lähde: RISC Monitor, perusraportti 2006)

Se on luonnollista, koska trendit ja niiden väliset suhteet ovat säilyneet pitkälti samoina mallista toiseen. Eroja mallien välillä on lähinnä kolmannen, selityskyvyltään heikoimman ulottuvuuden kohdalla.⁽¹⁾

Kuvion kolmiulotteisissa sosiokulttuurisissa asennekartoissa, jotka on kopioitu perusraporteista ja tutkimusohjelman esitteistä, pystyakseli esitetään muita pidempänä. Kuvaus kertoo siitä, että faktorianalyysissä syntyy asenneavaruutta hallitseva *yleisfaktori* joka selittää muuttujien kokonaisvarianssia ylivoimaisesti voimakkaimmin. Toinen ja kolmas faktori ovat tyypillisiä *ryhmäfaktoreita*, joiden selitysosuudet jäävät huomattavasti heikommiksi. (vrt. Nummenmaa 2004, 337–338.)

Pystyakselin nollapisteen yläpuolella oleva osa kuvataan lähes kolminkertaiseksi alapuoliseen osaan verrattuna. Tämä tarkoittaa sitä, että valtaosa trendeistä latautuu positiivisesti ensimmäisellä faktorilla. Tilannetta kuvaa reaalisemmin RISC Monitorin vuoden 2001 perusraportista poimittu kuvio, joka kertoo trendien sijoittumisesta kolmiulotteiseen asenneavaruuteen. Noin 85 prosenttia trendeistä on nollapisteen yläpuolella eli saa ensimmäisellä faktorilla positiivisen latauksen. (Liite 1.) Toisella ja kolmannella faktorilla trendit jakautuvat huomattavasti tasaisemmin nollapisteen molemmin puolin.

Ensimmäisen faktorin ja pystyulottuvuuden ylivoimaisuus johtuu siitä, että suuri osa trendeistä korreloi positiivisesti keskenään. Tähän on kaksi ilmeistä syytä. Tärkein on se, että suuri osa kyselyn väittämistä ja niistä kootuista trendeistä mittaa toisilleen läheisiä länsimaisen kulttuurin arvostuksia ja asenteita. Toinen syy on kysymystekninen. Lähes kaikki kysymykset on laadittu väittämän muotoon siten, että ne esittävät myönteisen lausuman jostakin arvostettavasta asiasta. Osalla vastaajista on taipumus hyväksyä väittämiä ja osalla taipumus torjua niitä väittämän sisällöstä riippumatta, mikä vahvistaa sisällöltään läheisten ja heikentää vastakkaisten väittämien välisiä korrelaatioita. Tämä ongelma pyritään monissa tutkimuksissa välttämään kysymällä samaa asiaa sekä myönteisin että kielteisin väittämin. Näin ei kuitenkaan menetellä RISC Monitor -tutkimuksessa. (vrt. Godenhjelm, Honkanen ja Ahvonen 2004.)

3. Ryhmittelymallit

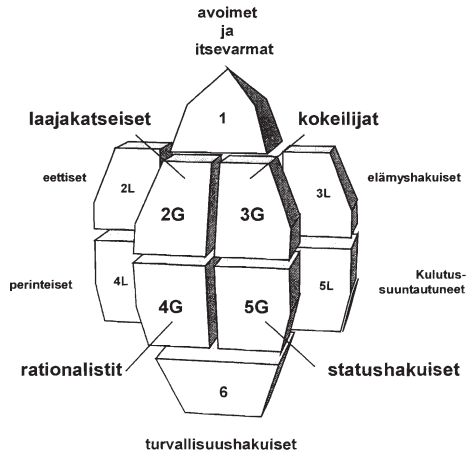
Seuraavassa vaiheessa viitetutkimuksen vastaajille lasketaan faktori-pisteet, joiden mukaisesti heidät sijoitetaan pisteiksi sosiokulttuuriseen avaruuteen (Metsämuuronen 2001, 32; Alkula ym. 1994, 278). Edellä kuvatusta faktoriavaruuden rakenteesta johtuen valtaosa vastaajista saa pystyakselilla positiivisen faktoripistemäärän eli sijoittuu akseliston nollapisteen yläpuolelle.

Tämä kolmiulotteinen pistejoukko jaetaan kartan akselien suuntaisin tasoin kymmeneen ryhmään eli segmenttiin siten, että kuhunkin tulee kymmenesosa vastaajista. Euroscan- ja Western Scan I -malleissa pystyakselin kummastakin kärjestä erotetaan ensin 10 prosenttia omiksi asenneryhmikseen. Sen jälkeen loput jaetaan kahdeksaan yhtä suureen osaan siten, että kuhunkin kolmen akselin väliseen sektoriin sijoittuvat muodostavat oman ryhmänsä. (RISC Monitor 2001, 54; Pohjanheimo 2001.) Kuvioita 1 ja 2 vertaamalla voi todeta, että esimerkiksi Euroscan 8 -mallissa *kulutussuuntautuneiden* ryhmä sijoittuu *vakiintuneisuudeksi*, *yksilöksi* ja *läheisyydeksi* nimettyjen ulottuvuuden päiden muodostamaan sektoriin.

Euroscan- ja Western Scan I -mallien kahdeksassa keskimmaisessä ryhmässä on kussakin piirteitä kolmen akselin päiden eli kolmen ryhmää rajaavan faktorin edustamasta ajattelusta. Malleissa vierekkäin sijaitsevat ryhmät – esimerkiksi *statushakuiset* ja *rationalistit* tai *laajakatseiset* ja *eettiset* – edustavat kahdelta kolmasosaltaan yhteisiä faktoreita eli asenneulottuvuuksia ja muistuttavat tämän vuoksi väistämättä toisiaan.

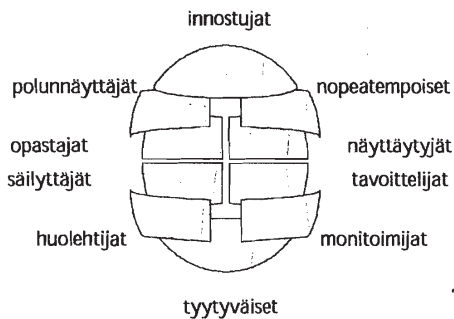
Ryhmien muodostamisen logiikka siis vaihtelee. Sen vuoksi ne edustavat eri tavoin sosiokulttuurisen kartan asenneulottuvuuksia. Kartan pystyakselin kärjistä muodostetut ryhmät vastaavat pelkästään vahvan ensimmäisen faktorin kuvaamaa ulottuvuutta. Samalla ne edustavat keskenään vastakohtaisia arvoja. Muiden ryhmien asenteet ovat kombinaatioita vähintään kolmen ulottuvuuden ilmentämistä arvoista.

Kuvio 2. RISC Monitorin kymmenluokkaiset asennetypologiat

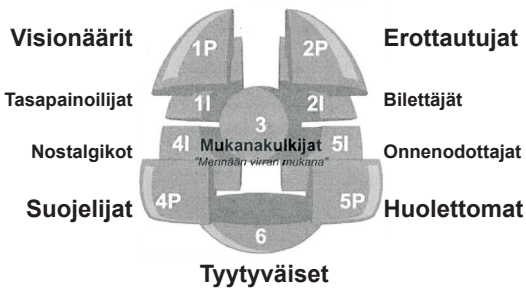
Euroscan 8.

(Lähde: RISC Monitor, perusraportti 2001)

Western Scan I.

(Lähde: RISC Monitor 2005, Tutkimuksen esittely)

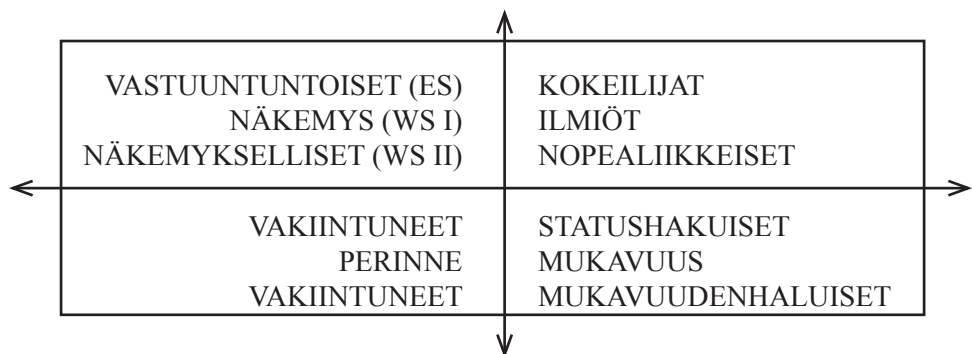
Western Scan II.

(Lähde: RISC Monitor, perusraportti 2006)

Western Scan II -mallin ryhmärakenne poikkeaa hieman edellisistä. Aiemmissa malleissa pystyakselin ylintä kärkeä edustanut ryhmä jaetaan neljän sitä lähinnä olleen segmentin kesken. Kymmeneneksi muodostetaan kolmiulotteisen pistekuvion keskelle uusi ryhmä *mukanakulkijat*. Sen asenne- ja arvomaailma sisältää näin piirteitä kuudelta suunnalta ja edustaa viitetutkimuksen vastaajien keskiarvoja. (RISC Monitor 2006, 8.) Mukanakulkijoiden ryhmä ei kuitenkaan sijoitu faktoreiden leikkauspisteen ympärille vaan selvästi sen yläpuolelle.

Kymmenluokkainen tyypittely ei ole kovin helppo mieltää sen kolmiulotteisuuden ja luokkien määrän vuoksi. Siksi sosiokulttuurisen avaruuden kuvaus pelkistetään myös kaksiulotteisiksi nelikentiksi, joiden kuhunkin ruutuun sijoittuu 25 prosenttia vastaajista. Tavallisimmin viitetutkimuksen vastaajat jaetaan neljään yhtä suureen ryhmään asennekartan pystyakselin ja vasemmalta oikealle suuntautuvan akselin avulla (kuvio 3).

Kuvio 3. Euroscan, Western Scan I ja Western Scan II -nelikenttämallit

(Nelikenttämallien pohjana olevat asenneulottuvuudet on esitetty kuviossa 1.)

Kolmiulotteisesta avaruudesta on tietenkin mahdollista pelkistää kaksi muutakin kaksiulotteista tyypittelyä. Esimerkistä käy *luovan luokan* kuvaus Suomen RISC Monitorin julkistamisen yhteydessä vuonna 2005. Luovaksi luokaksi nimettiin Western Scan I:n *muutos-pysyvyys* -ulottuvuuden ja *joustavuus-sidonnaisuus* -ulottuvuuden varaan rakentuvan nelikentän ruutu, joka sijoittuu *muutoksen* ja *joustavuuden* kärkien väliin. (Suhonen 2006, 158–161; Aamulehti 12.4.2005; Helsingin Sanomat 12.4.2005.)

Faktorianalyysin idea on etsiä muuttujaryhmiä eli faktoreita, joiden sisällä korrelaatiot ovat mahdollisimman korkeat ja eri ryhmiin kuuluvien muuttujien väliset korrelaatiot mahdollisimman pienet (Alkula ym. 1994, 267–275; Metsämuuronen 2001, 29–30; Vahervuo ja Ahmavaara 1958). Faktoreita voidaan kuvata myös tarkasteltavan muuttujajoukon taustalla piileviksi, latenteiksi perusmuuttujiksi, jotka ilmenevät yksittäisten muuttujien korrelaatiokimppuina. Näin ajatellen sosiokulttuurisen kartan ulottuvuudet ovat yksittäisten arvojen ja asenteiden taustalla vaikuttavia perusarvoja ja -asenteita. (Nummenmaa 2004, 333–334.) RISC Monitorin faktorit ovat ulottuvuuksia jotka kulkevat mahdollisimman homogeenisten trendikimppujen kautta.

Arvot ja asenteet ovat eriytyneimmillään faktoreita kuvaavien akseleiden kohdalle ja etäälle nollapisteestä sijoittuvien ihmisten ajattelussa. Jos tarkoitus olisi ryhmitellä vastaajia asenteiltaan ja arvoiltaan mahdollisimman homogeenisiksi ryhmiksi, se tehtäisiin laskemalla faktoripisteet vastaajille ja tarkastelemalla kunkin faktorin suhteen korkeat pisteet saaneita omana ryhmänään (Alkula ym. 1994, 278; Metsämuuronen 2001, 32). RISC Monitorin viitetutkimuksessa typologiat rakennetaan kuitenkin tavalla, joka johtaa ryhmien sisäisen homogeenisuuden sijasta niiden heterogeenisuuteen. Kunkin faktorin ympärille sijoittuneet vastaajat jaetaan Euroscan -mallissa neljän tai viiden ryhmän kesken. Esimerkiksi korkeita faktoripisteitä *yhteisö* -ulottuvuudella saaneet jakautuvat *laajakatseisiin*, *rationalisteihin*, *perinteisiin* ja *eettisiin*.

Käänteisesti kuvaten kukin Euroscan -mallin kahdeksasta keskimmäisestä segmentistä koostuu kolmen akselin pään ympärille ryhmittyneitä vastaajista.

Esimerkiksi ryhmä *eettiset* koostuu vastaajista, jota saavat korkeat pistemäärät *liikkuvuuden*, *läheisyyden* ja *yhteisön* faktoreilla.

Kullekin ryhmälle annetaan nimi sitä rajaavia faktoreita tulkitsevien nimitysten perusteella. Esimerkiksi Euroscan -mallin ryhmä *rationalistit* saa tulkintansa lähinnä siitä, että se sijaitsee *vakiintuneisuuden*, *yhteisöllisyyden* ja *laaja-alaisuuden* välisessä sektorissa. Ryhmän nimitys ei vaikuta kovin onnistuneelta. Vaatii mielikuvitusta oivaltaa, miten tuosta kombinaatiosta päädytään rationalismiin. Western Scan I ja II -maleissa vastaavan ryhmän nimitykset *huolehtijat* ja *suojeelijat* vastaavat paremmin sitä rajaavia asenneulottuvuuksia.

Viitetutkimuksessa tuotettu algoritmi antaa trendipisteiden raja-arvot, joiden avulla kansallisissa tutkimuksissa vastaajat sijoitetaan niin kymmenluokkaisen kuin neliluokkaisenkin typologian ryhmiin. Yhteisellä algoritmilla taataan teknisessä mielessä kansainvälinen vertailtavuus.

4. Suomen tutkimus

Noin 50:ssä maassa tehtävää RISC Monitor -tutkimusta toteuttaa Suomessa tätä nykyä TNS Gallup. Tutkimuksen kohteena on Suomen 15–75-vuotias suomenkielinen väestö. Aineisto koottiin vuonna 2009 internetpaneelissa. Tutkimukseen rekrytoiduista 10000:sta asennekysymyksiin vastasi 8200. Edellisinä vuosina aineisto on koottu informoituna kirjekyselynä eli yhdistämällä puhelinhaastattelu ja kirjekysely. Vuosien 2006 ja 2007 tutkimuksissa alkuperäinen otos oli noin 8000 henkeä, joista noin puolet oli täyttänyt lomakkeen analyyseikelpoisesti. (TNS Gallup 2009; edellisten vuosien osalta TNS Gallupista saatu tieto.)

Aiempien vuosien tutkimusten suuri vastaamattomien osuus herättää kysymyksiä aineiston edustavuudesta. Kadon aiheuttamia demografisia vinoutumia voidaan korjata painotuksin. Mutta jakautuvatko tutkimuksesta pois jääneet arvoiltaan, asenteiltaan ja elämäntyylyltään samoin kuin lomakkeensa täyttäneet? Ovatko *näyttäytyjät*, joita leimaa *seikkailunhalu*, *trendikkyys*, *ulkonäkö*, *elämykset*, *tunteet* ja *status*, mahtaneet täyttää suuritöisen lomakkeen yhtä uskollisesti kuin *säilyttäjät*? Jälkimmäistä ryhmää kuvaavat *perinteet*, *velvollisuudet*, *uskollisuus*, *luottavaisuus*, *laki* ja *järjestys*. (RISC Monitor 2001; Mediatieto 2005; Suhonen 2006, 277.)

Vastausprosentin kohoaminen 50 prosentista 80 prosenttiin aiheuttaa omat ongelmansa mahdollisten muutosten tulkinnassa. Missä määrin ne ehkä johtuvat siitä, että vastaajissa on huomattava joukko ihmisiä, jotka aiempaa menetelmää käytettäessä olisivat jättäneet vastaamatta. Vastausprosentin muutoksen lisäksi oleellisesti erilaisella aineistonkeruutavalla voisi kuvitella olevan vaikutuksensa tuloksiin. Muutosten vaikutuksia on pyritty huomioimaan kansainvälisen RISCin kehittämällä tilastollisilla analyyseillä. Suomen RISC Monitor -tutkimuksen johtajan Tiitta Tiilikaisen (2010) kertoman mukaan ne ovat olleet yllättävän vähäisiä.

Vaikka yhteinen viitetutkimus tukeekin teknisessä mielessä RISC Monitorin kansainvälistä vertailtavuutta, kulttuurien välisistä eroista johtuvia ongelmia se ei ratkaise. Kansainvälisiä arvotutkimuksia – yhtenä niistä RISC Monitoria – arvioinut norjalainen Klaus Grunert on työtovereineen (1993) kiinnittänyt kriittistä huomiota näihin ongelmiin. Keskeinen seikka on se, missä määrin samat kysymykset mittaavat eri kulttuureissa samoja asioita. Kysymys on erityisen polttava silloin, kun vertaillaan sellaisia kulttuurin perustekijöitä kuin arvot ja asenteet. (Pöntinen 2004.)

Trendien tasolla viitetutkimuksen ja suomalaisen tutkimuksen käyttämät nimitykset vaikuttavat pääasiassa toisiaan vastaavilta. Myös ristiriitaisuuksista löytyy esimerkkejä. Ainakin vuodesta 1995 lähtien mukana ollut trendi *käskysuhteiden vastustaminen* oli viitetutkimuksessa nimeltään *interacting*. Näiden nimitysten välille on vaikea keksiä yhteistä merkitysrakennetta. Merkitysyhteyttä ei paljoakaan valaise trendin taustalla olevien kysymysten sisällön luonnehdinta: ”Tarve joustavaan, ei kilpailevaan vuorovaikutukseen ryhmien sisällä ja yhteiskunnan rakenteiden kanssa”. Luonnehdinnan valossa englanninkielinen nimitys kuulostaa osuvammalta. Kun kyselyssä käytettyjen väittämien sanamuotoja ei kerrota tutkimusraportissa, joutuvat tutkimuksen tilaajat ja ulkopuoliset arvioijat luottamaan tutkijoiden sisältötulkintoihin.

Viitetutkimuksen trendistä *epicurism* käytetään suomenkielistä nimitystä *mielihyvän tuottaminen toiselle*. Edellinen käsite viittaa alkuperäisessä kreikankielisessä merkityksessään aistinautintoihin ja erityisesti ruoasta ja juomasta nauttimiseen. Nykykielissä merkitys on laajentunut nautiskeluksi muustakin ylellisyydestä ja mukavuudesta. Suomalaisen tutkijoiden antama merkitys on varsin kaukana epikurolaisuudesta. Trendin pohjana olevien lomakekysymysten sisällön luonnehdinta: ”Halu ymmärtää pientenkin asioiden todellinen arvo. Mielihyvän saaminen yhteisistä iloista ja nautinnon tuottaminen toisille” saa ehkä osuvamman tulkinnan suomalaisessa kuin viitetutkimuksessa.

Lähempänä epikurolaisuutta ovat trendit *hauskuus (fun)*: ”Ulkona käymisen ja huvittelun korostaminen, kaikkiin elämän tarjoamiin iloihin tarttuminen” ja *yksilöllinen nautiskelu (pleasure)*: ”Halu nauttia elämän kaikista puolista ja heittäytyä mielihalujen valtaan. Helpon elämän

.....

tavoittelemisen nyt ja tulevaisuudessa. Kaiken nautittavan hyväksyminen”. Nämä kaksi trendiä näyttävät sisällöiltään lähes identtisiltä.

Trendien joukosta löytyy useita muitakin kahden tai kolmen sisällöltään läheisen trendin kimppuja. Keskenään vahvasti korreloivina juuri ne tuottavat viitetutkimuksessa sosiokulttuurisen kartan pohjana olevan faktorirakenteen ja vahvistavat sen tilastollista selityskykyä.

5. Asenneryhmien kuvaus

RISC Monitor -tutkimuksen kansallisen perusraportin keskeisintä sisältöä ovat kymmen- ja neliluokkaisen typologian ryhmissä eli segmenteissä vallitsevien asenteiden ja arvojen sekä niiden muutosten kuvaukset. Sitä täydentävät trendikohtaiset tarkastelut, joissa kerrotaan kunkin trendin perussisältö, trendin voimakkuuden muutokset koko aineistossa ja trendin voimakkuus demografiaryhmissä. Trendin voimakkuus tarkoittaa siihen sijoitettujen vastaajien osuutta tarkasteltavassa ryhmässä. Kuten viitetutkimuksessakin, vastaaja sijoitetaan trendiin, mikäli hän saa vähintään kaksi kolmasosaa trendin osamuuttujien maksimiarvojen summasta.

Ryhmäkuvaukset koostuvat kahdenlaisesta perusinformaatiosta. Viitetutkimuksen määrittämä ryhmän sijainti sosiokulttuurisella kartalla ja ryhmää rajaavat ulottuvuudet kertovat sen asenteista ja arvoista. Toinen puoli ovat kansallisen kyselyaineiston osoittamat trendien voimakkuudet kussakin ryhmässä. Asennekuvausten rinnalla raportoidaan ryhmien suhteellisen koon vuosittaiset muutokset ja demografiaryhmien osuudet eri ryhmissä.

Ryhmien sanalliset kuvaukset liioittelevat niiden erilaisuutta. Liitteessä 2 asetetaan esimerkinomaisesti rinnakkain vuoden 2001 perusraportin kuvaukset *laajakatseisten* ja *eettisten* arvomaailmoista. Niiden perusteella ryhmät näyttävät hyvin erilaisilta, vaikka niille on yhteistä rajautuminen *muutoshakuisuuden* ja *yhteisöllisyyden* ulottuvuuksiin. Ryhmiä erottaa vain suhde kolmanteen, heikoimpaan faktoriin. Edellinen ryhmä rajautuu *laaja-alaisuuteen*, ja jälkimmäinen *läheisyyteen*. *Laajakatseisten* ja *eettisten* välinen korrelaatiokerroin 44 trendin voimakkuuden suhteen on +0,73 (ks. s. 23). Korkea korrelaatio osoittaa niiden olevan asenteiltaan ja arvoiltaan hyvin lähellä toisiaan.

Trendeihin perustuva asenneryhmien kuvaus tehdään indeksilukujen avulla, jotka kertovat kunkin trendin suhteellisen voimakkuuden ver-

rattuna koko aineistoon (taulukko 1). Indeksiluku 100 tarkoittaa, että trendin voimakkuus segmentissä on sama kuin koko aineistossa.

Korkein indeksiluku taulukossa 1 kertoo, että esimerkiksi otetun *avointen ja itsevarmojen* ryhmän suhteellisesti vahvimpaan trendiin *mielihyvän tuottaminen toiselle* sijoittuu lähes viisinkertainen määrä vastaajia koko aineistoon verrattuna. Tällaisten vastaajien prosenttiosuus *avoimista ja itsevarmoista* on 63 ja koko aineistosta 13 prosenttia. (RISC Monitor 2001.)

Taulukko 1. Kymmenluokkaisen asennetypologian ryhmän *avoimet ja itsevarmat* viisi suhteellisesti ja viisi prosentuaalisesti voimakkainta trendiä RISC Monitorin Suomen aineistossa vuonna 2001.

Suhteellisesti voimakkaimmat	Trendien voimakkuus	
	Indeksi	Prosenttia
<i>Mielihyvän tuottaminen toisille</i>	487	63
<i>Henkisten voimavarojen etsiminen</i>	364	80
<i>Itsevarmuus</i>	345	69
<i>Sisäistäminen</i>	305	61
<i>Kulttuurinen liikkuvuus</i>	303	83

Prosentuaalisti voimakkaimmat	Trendien voimakkuus	
	Prosenttia	Indeksi
<i>Pyrkimys tasapainoiseen elämään</i>	94	248
<i>Lämpimät pienryhmät</i>	90	167
<i>Yleismaailmallisuus</i>	89	183
<i>Uusiin virikkeisiin tarttuminen</i>	89	235
<i>Tunnekokemukset</i>	88	192

(Lähde: Risc Monitor 2001, 57–59)

Indeksiluku on käypä mittari trendien suhteelliselle voimakkuudelle. Sen varaan perustuvaa tulkintaa typologioiden segmenteissä tai demografisissa ryhmissä vallitsevista arvoista ja asenteista vaikeuttaa kuitenkin se, että prosentuaalisesti voimakkaimpia saattavat olla aivan muut trendit. Kuten taulukosta 1 ilmenee, *avoimien ja itsevarmojen* viiden vahvimman trendin kärki on prosenttiosuuksina mitaten tyystin erilainen kuin indeksikuvauksessa.

Indeksiluvulla mitaten voimakkaimpaan trendiin sijoittuu 63 prosenttia ryhmän vastaajista, mutta peräti 19 muun trendin prosentuaalinen voimakkuus on tätä suurempi. Trendin *pyrkimys tasapainoiseen elämään* voimakkuus on tässä ryhmässä 94 prosenttia ja indeksiluvulla mitaten 248. Trendin *lämpimät pienryhmät* indeksillä mitattu voimakkuus on 33. sijalla 40:stä, vaikka sen prosentuaalinen voimakkuus on 90 prosenttia. Kaikkien trendien keskimääräinen voimakkuus tässä asenne-ryhmässä on 58 prosenttia, kun se koko aineistossa on vain 30 prosenttia. Kaikista 44 trendistä vain neljä oli heikompia kuin koko aineistossa.

Tilanne on hyvin erilainen kymmenluokkaisen typologian vastakkaisessa päässä *turvallisuushakuisten* ryhmässä. Siinä kaikkien trendien keskimääräinen voimakkuus on vain 12 prosenttia eli viidesosa *avoimiin ja itsevarmoihin* verrattuna. Vain viisi trendiä ylittää prosentuaaliselta voimakkuudeltaan koko aineiston tason. Niiden voimakkuus vaihtelee 42:n ja 29:n prosentin välillä.

Suomalaisessa aineistossa, kuten viitetutkimuksessakin, trendien keskimääräinen voimakkuus lisääntyy jyrkästi siirryttäessä sosiokulttuurisen kartan ja sen varaan rakennettujen typologioiden pystyulottuvuudella ylöspäin. Kuten taulukosta 2 näkyy, trendien keskivoimakkuus kymmenluokkaisen asennetypologian ylimmässä ryhmässä on viisinkertainen alimpaan verrattuna. Nelikentän kahdessa ylemmässä ruudussa trendien keskimääräinen voimakkuus on kaksinkertainen alempiin verrattuna. Vaakaulottuvuuksilla trendien keskivoimakkuudet eivät juuri vaihtelee typologioiden ryhmien välillä.

Taulukko 2. Trendien keskimääräiset voimakkuudet Euroscan-typologioiden ryhmissä RISC Monitorin Suomen aineistossa vuonna 2001.

<u>Kymmenluokkainen typologia</u>	%
<i>avoimet ja itsevarmat</i>	58
<i>eettiset</i>	39
<i>laajakatseiset</i>	37
<i>kokeilijat</i>	37
<i>elämyshakuiset</i>	39
<i>perinteiset</i>	23
<i>rationalistit</i>	22
<i>statushakuiset</i>	22
<i>kulutussuuntautuneet</i>	23
<i>turvallisuushakuiset</i>	12
<u>Nelikenttä</u>	%
<i>vastuuntuntoiset</i>	41
<i>kokeilijat</i>	42
<i>vakiintuneet</i>	19
<i>statushakuiset</i>	22
koko aineisto	30

(Lähde: RISC Monitor 2001)

Trendien voimakkuuden pitkälti yhdenmukainen vaihtelu pystyulotuvuuden suuntaisesti merkitsee myös sitä, että samalla tasolla olevat ryhmät muistuttavat toisiaan. Tämä on vastoin tutkimuksen tavoitetta etsiä ja kuvata asenteidensa ja arvojensa suhteen eriytyneitä segmenttejä.

Tarkempi kuva ryhmien yhdenmukaisuudesta tai erilaisuudesta saadaan laskemalla niiden välillä korrelaatiokertoimet 44:n trendin voimakkuuden suhteen. Kun kahden ryhmän välillä vallitsee korkea positiivinen korrelaatio, vaihtelevat trendien voimakkuudet niissä hyvin yhdenmukaisesti, ja ne muistuttavat toisiaan asennerakenteiltaan. Lähellä nollaa oleva kerroin merkitsee asenteiden eriytymistä. Negatiivinen korrelaatio puolestaan kertoo asenteiden ja arvojen vastakkaisuudesta ryhmien välillä. Kun RISC Monitorissa nimenomaan pyritään kuvaamaan arvojensa suhteen eriytyneitä segmenttejä, pitäisi taulukon 3 sisältää lähellä nollaa olevia korrelaatiokertoimia.⁽²⁾

Taulukko 3. Euroscan asenneryhmien väliset korrelaatiot 44 trendin voimakkuuden suhteen RISC Monitorin Suomen aineistossa vuonna 2001.

<u>Asenneryhmät</u>	<u>1</u>	<u>2G</u>	<u>2L</u>	<u>3G</u>	<u>3L</u>	<u>4G</u>	<u>4L</u>	<u>5G</u>	<u>5L</u>	<u>6</u>
1 <i>avoimet ja itsevarmat</i>										
2G <i>laajakatseiset</i>	,73									
2L <i>eettiset</i>	,62	,73								
3G <i>kokeilijat</i>	,58	,46	,17							
3L <i>elämyshakuiset</i>	,59	,29	,47	,70						
4G <i>rationalistit</i>	,25	,68	,42	,46	,14					
4L <i>perinteiset</i>	,07	,40	,75	-,07	,22	,49				
5G <i>statushakuiset</i>	,14	,25	,01	,82	,49	,58	,09			
5L <i>kulutussuuntautuneet</i>	,11	,07	,29	,55	,78	,24	,42	,68		
6 <i>turvallisuushakuiset</i>	-,47	-,06	,05	-,02	-,01	,41	,54	,44	,55	
Koko aineisto	,60	,75	,68	,75	,70	,73	,55	,70	,67	,32

(Lähde: RISC Monitor 2001, perusraportti)

Ainoa vahva negatiivinen korrelaatio (-,47) on perusulottuvuuden ääripäissä sijaitsevien asenneryhmien – *avoimet ja itsevarmat* ylhäällä ja *turvallisuushakuiset* alhaalla – välillä. Kolmiulotteisessa typologiassa nurkittain sijaitsevien, keskenään vastakkaisten ryhmien välisten korrelaatioiden pitäisi periaatteessa olla korkeita negatiivisia. Taulukon 3 numerot kertovat aivan muuta. Esimerkiksi *elämyshakuisten* ja *rationalistien* välinen korrelaatiokerroin trendien voimakkuuden suhteen on +,14. Nurkittaisten ryhmien ainoa negatiivinen korrelaatio on *kokeilijoiden* ja *perinteisten* välillä, sekin varsin heikko (-,07).

Sellaiset ryhmät, jotka sijaitsevat vierekkäin kahden ulottuvuuden suhteen ja saavat näin yhteisiä aineksia kahdesta suunnasta, korreloivat voimakkaan positiivisesti (+,82 – +,42) keskenään. Tuo korkein korrelaatio on *statushakuisten* ja *kokeilijoiden* välillä. Korrelaatio kertoo, että nämä kaksi ryhmää ovat arvojensa ja asenteidensa suhteen hyvin toistensa kaltaisia. Edellä ja liitteessä 3 verrattujen *laajakatseisten* ja *eettisten* välinen korrelaatio trendivoimakkuuksien suhteen on +,73.

.....

RISC Monitor 2001:n nelikenttäryhmien väliset korrelaatiot kertovat vierekkäisten ryhmien muistuttavan pitkälti toisiaan. Niiden väliset kertoimet vaihtelevat välillä $+0,65 - +0,42$. Nurkittaisetkin segmentit, joiden pitäisi olla vastakkaisia asenneryhmiä, korreloivat positiivisesti: *vakiintuneiden* ja *kokeilijoiden* välinen korrelaatio on $+0,10$ ja *vastuuntuntoisten* ja *statushakuisten* välinen $+0,09$.

6. Virheitä asenneryhmien tulkinnessa

RISC Monitorin segmentointimallit on rakennettu ryhmittelemään ihmiset kymmeneen ja neljään asenneluokkaan. Luokkia kuvaavat prosenttiluvut tulkitaan usein kuvaukseksi arvojen ja asenteiden jakautumisesta yhteiskunnassa ja sen osaryhmissä (esim. RISC Monitor 2005; Hujanen 2008; Salmi 2008; Vaaranen 2005; Tiuhonen & Kuusi 2005; Aamulehti 12.4.2005; Helsingin Sanomat 12.4.2005; 12.5.2005; Snellman 2002; Määttänen 2002; Kylätasku 2010).

Tulkinta on väärä, koska ryhmien kokoa kuvaavat prosenttiluvut eivät kerro ryhmille ominaisten asenteiden todellisesta yleisyydestä sen paremmin Suomessa kuin muissakaan maissa. Tämä johtuu viitetutkimuksessa laadittujen mallien ja niiden laskenta-algoritmien siirtämisestä kansallisiin tutkimuksiin. Viitetutkimuksessahan kyselyyn vastanneet jaettiin yhtä suuriin segmentteihin (10:n prosentin suuruisiin kymmenluokkaisessa ryhmittelyssä ja 25:n prosentin suuruisiin neliluokkaisessa) käyttämällä eri asenneulottuvuuksilla erilaisia trendipisteiden raja-arvoja. Kansallisissa tutkimuksissa vastaajat sijoitetaan ryhmiin samojen raja-arvojen perusteella. Suomen RISC Monitorin asenneryhmiä kuvaavat prosenttiluvut ovat näin ollen indeksityyppisiä lukuja, joiden perusarvona ja vertailukohtana ovat viitetutkimuksen 10 tai 25 prosenttia.

Esimerkiksi vuoden 2003 tutkimuksen mukaan *innostujien* määrä oli Suomessa neljä prosenttia (Vuorisjärvi 2003). Se on indeksiluku, joka kertoo suomalaisten innostujien määrän niillä kriteereillä, joilla vastaava ryhmä rajattiin kymmenen prosentin suuruiseksi vuonna 1997 tehdyssä viiden suuren Euroopan maan ja Yhdysvaltain viitetutkimuksessa.

Western Scan II:n nelikentän ruutuun *vakiintuneet* sijoittui 41 prosenttia suomalaisista vuonna 2007 (Image 2008). Tämän prosenttiluvun suuruutta on mahdollista arvioida vain suhteessa siihen, että viitetutki-

.....
muksessa vuonna 2002 tämä ryhmä – samoin kuin nelikentän muutkin ryhmät – rajattiin 25:n prosentin suuruiseksi.

Tällaisten indeksityyppisten prosenttilukujen avulla voidaan tarkastella arvojen ja asenteiden muutoksia vuodesta toiseen, tehdä kansainvälisiä vertailuja tai verrata vaikkapa puolueiden kannattajia, erimerkkisten autojen ostajia tai eri aikakauslehtien lukijoita keskenään ja suhteessa koko maata kuvaaviin lukemiin. Esimerkiksi Image -lehden lukijakunnassa *vakiintuneiden* osuus vuonna 2007 oli 19 prosenttia, mikä on noin puolet kaikkia suomalaisia kuvaavasta tasosta. (Image 2008.)

Toinen tulkintaongelma liittyy siihen, että typologioiden segmentit kuvataan selkeärajaisesti toisistaan erottuviksi ja asenteiltaan ja arvoiltaan eriytyneiksi ryhmiksi. Tämä näkyy esimerkiksi kymmenluokkaisten typologioiden kuvauksissa (kuvio 2) ja ryhmien sanallisissa luonnehdinnoissa (liite 2). Edellisten lukujen tarkastelut kertovat kuitenkin useiden ryhmien muistuttavan pitkälti toisiaan ja niiden välisten erottelujen olevan keinotekoisia tai ainakin liioiteltuja. Tämä koskee varsinkin sosiokulttuurisella kartalla vierekkäisiä ryhmiä.

Syynä ryhmittelyn heikkoon erottelukykyyneen on viitetutkimuksen tapa soveltaa monimuuttuja-analyysia. Ryhmiä ei muodosteta asenneulottuvuuksia kuvaavien faktoreiden ympärille, vaan asenneulottuvuuksien väliin. Näin useimpien ryhmien asenteissa ja arvoissa on yhteisiä aineksia, jotka tulevat useamman faktorin suunnalta. Poikkeuksena tästä ovat ensimmäisen faktoriulottuvuuden kärkien varaan rakennetut aseneryhmät.

Ryhmien asenteiden päällekkäisyydestä seuraa, että siirtymiä ryhmästä toiseen tapahtuu ilman oleellisia asennemuutoksia. Näitä siirtymiä helpottaa entisestään Western Scan II -mallin rakenne, jossa viitetutkimuksen vastaajajoukon keskipisteen ympärille muodostettiin *mukanakulkijoiden* ryhmä. Sillä on rajapinta kahdeksan muun ryhmän kanssa. Niistä on lyhyt välimatka – jos välimatkaa ollenkaan – mukanakulkijoihin ja päinvastoin. Tästä syystä tutkimuksesta toiseen tapahtuneita pieniä liikahduksia kannattaa harvoin kuvitella edes *heikoiksi signaaleiksi* todellisista muutoksista suomalaisten arvoissa ja asenteissa.

Viitteet

- (1) Vuoden 2001 tutkimusta ja Euroscan-mallia koskevat tiedot ovat peräisin RISC Monitor perusraportista 2001. MDC RISC International Oy antoi raportin Tampereen yliopiston tiedotusopin laitokselle opetus- ja tutkimuskäyttöön. Western Scan I ja II -malleja koskevat tarkastelut perustuvat MDC RISC International Oy:ltä saamiini tietoihin.
- (2) Käytössäni olleessa RISC Monitorin vuoden 2001 perusraportissa trendien voimakkuudet asenneryhmissä esitettiin vain indeksilukuja kuvavina graafeina, jotka sitten palautin prosenttilukujen likiarvoiksi.

Kirjallisuus

- Aamulehti 2005, Luovan luokan osuus pienenee Suomessa. 12.4.2005.
- Alkula, Tapani, Pöntinen, Seppo ja Ylöstalo, Pekka 1994, Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.
- Allardt, Erik 1983, Sosiologia I. Helsinki: WSOY.
- Friedrichs, Jürgen 1968, Werte und soziales Handeln. Tübingen: Mohr.
- Godenhjelm, Petri, Honkanen, Asmo ja Ahvonen, Anssi 2005, The Peculiar Logic of Survey Questions: Domestic Food Superiority is not Equal to Foreign Food Inferiority. *International Journal of Public Opinion Research* 17(3), s. 362–370.
- Grunert, Klaus, Brunsö, Karen ja Bisp, Sören 1993, Food-related life style: Development of a cross-cultural valid instrument for market surveillance. MAPP working paper no 12.
- Halava, Ilkka 2006, Vikaa sekä gallupeissa että journalismissa. *Helsingin Sanomat* 12.11.2006.
- Helsingin Sanomat 2005, Tutkimusyhtiö: Suomesta kadonnut vuodessa 150 000 luovaa ihmistä. 12.4.2005.
- Hujanen, Jaana 2004, Tiedonvälitystehtävän murroksilla. Journalismineuvotteluja RISC -toimituksessa. *Tiedotustutkimus* 27(4–5), s. 38–55.
- Hujanen, Jaana 2008, RISC Monitor audience rating and its implications for journalistic practice. *Journalism* 9(2), s. 182–199.
- Image 2008, Mediakortti 2008.
- Kylätasku, Taneli 2010, Nuoret kääntyivät kotiarvoihin. *Kotimaa* 4.2.2010.
- Lehto, Keijo 2006, Aatteista arkeen. Suomalaisten seitsemäpäiväisten sanomalehtien linjapapereiden synty ja muutos 1971–2005. *Jyväskylä Studien in Humanities* 48.
- Mainostoimistojen liitto 2005, Mainostajan mediatutkimusopas. Helsinki: Mainostajien liitto.
- medianetti.helsinginsanomat.fi (luettu 11.05.2010)

- Metsämuuronen, Jari 2001, Monimuuttujamenetelmien perusteet SPSS-ympäristössä. Helsinki: International Methelp.
- Monitor 1983, Perusraportti 1983, Helsinki: Marketing Radar.
- Määttänen, Merja 2002, Etsi kotisi, löydä itsesi. Aamulehti 24.3.2002.
- Pietilä, A.-P. 2007, Uutisista viihdettä, viihteestä uutisia. Helsinki: Art House.
- Pohjanheimo, Esa 2001. RISC-arvotutkimuksen menetelmällinen vertailu Schwartzin arvoteoriaan perustuvaan tutkimukseen. Työpaperi. Helsinki: Tiedonvalo Oy.
- Pöntinen, Seppo 2004, Vertailtavuus ja mittaamisen ongelma. Kirjassa Alapuro, Risto & Arminen, Ilkka (toim.) Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY, 41–52.
- RISC Monitor 2001, Perus- ja trendiraportti. Espoo: MDC RISC International Oy.
- RISC Monitor 2005, Tutkimuksen esittely. Helsinki: MDC RISC International Oy.
- Rokeach, Milton 1973, The Nature of Human Values. New York: The Free Press.
- Salmi, Pontus 2005, Seurakuntien strategiat eivät tavoita muuttuvaa toimintaympäristöä. Diakonian tutkimus 2/2005.
- Sihvonen, Lauri 2007, RISCisijointus. Markkinointi & mainonta 7/2007, s. 14–17.
- Snellman, Saska 2002, Mediaa maun mukaan. Helsingin Sanomat 30.3.2002.
- Suhonen, Pertti 1988, Suomalaisten arvot ja politiikka. Helsinki: WSOY.
- Suhonen, Pertti 2006, Mielipidetutkimukset ja yhteiskunta. Tampere: Tampere University Press.
- Tiihonen, Paula ja Kuusi, Osmo 2005, Menossa mukana. Taustamuistio tulevaisuusvaliokunnan väestöselontekomietintöön. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan mietintö TuVM 1/2005.
- TNS Gallup 2009, Suomalaisten asenteissa muutoksia. Lehdistötiedote 28.4.2009.
- Vaaranen, Heli 2005, Nuorten luovat pikkuheimot ja työn tulevaisuus. Kirjassa Hautamäki ym. Yhteisöllisyyden paluu. Helsinki: Gaudeamus.

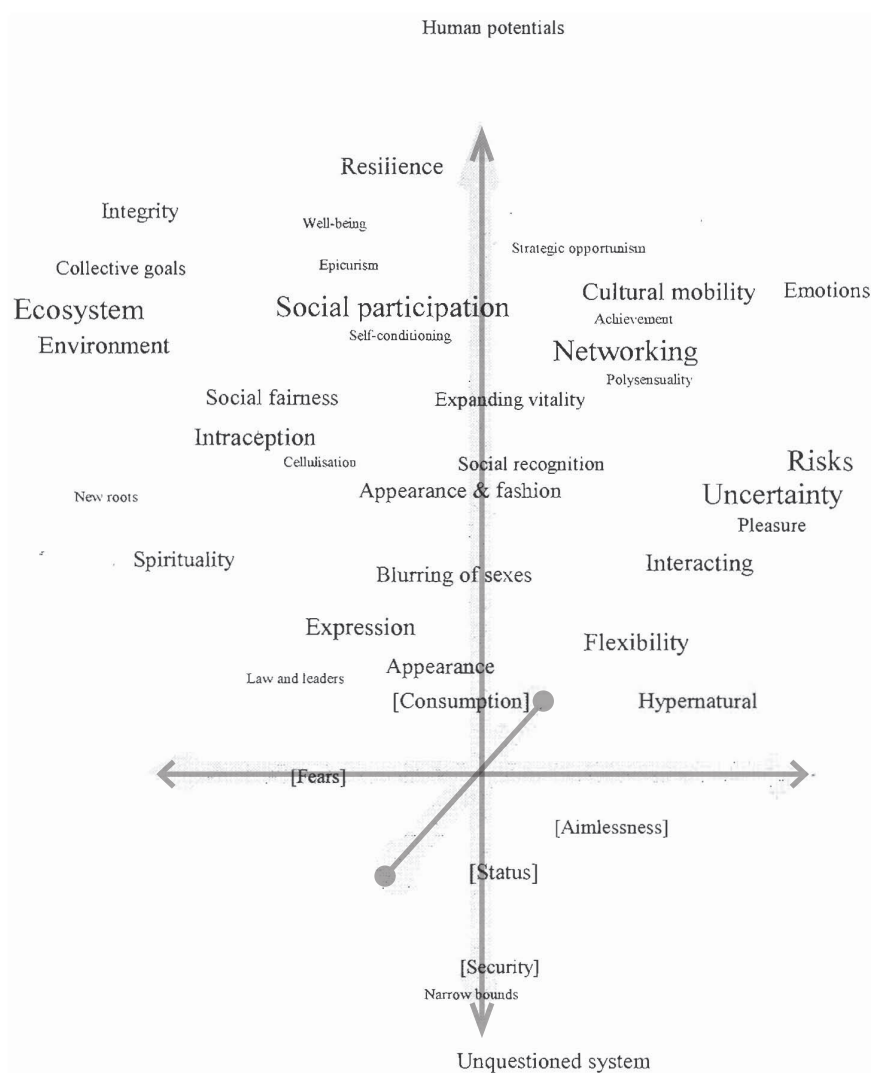
.....
Vahervuo, Toivo ja Ahmavaara, Yrjö 1958, Johdatus faktorianalyysiin. Helsinki: WSOY.

Vuorisjärvi, Laura 2003, Vapaaehtoinen maanpuolustus: kansalaisten arvot, asenteet ja suhtautuminen. Pääesikunta, Asevelvollisuusosaston asiakirja numero 420/9.3./D/I/7.10.2003.

Zetterberg, Hans L. 1998, Cultural Values in Market and Opinion Research. In McDonald, Colin & Vangelder, Phyllis (eds.) ESOMAR Handbook of Marketing and Opinion Research, 4th edition, Amsterdam: ESOMAR.

Liite 1.

Kolmiulotteinen Euroscan -trendikartta

Kartassa kolmatta ulottuvuutta kuvataan kirjasinkoolla: mitä suurempi kirjasinkoko, sitä enemmän trendi on laaja-alaisuuden puolella. (vrt. kuvio 1)

(Lähde: RISC Monitor, perusraportti 2001)

Liite 2.

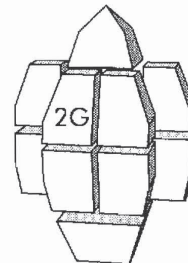
Ryhmien **eettiset** ja **laajakatseiset** asenteiden ja arvojen kuvaukset RISC Monitorin vuoden 2001 perusraportissa

2G laajakatseiset

- muutoshakuisuus, yhteisöllisyys ja laaja-alaisuus -

Suhteet
Tasapaino
Sopusointu
Oikeudenmukaisuus
Joustavuus
Empatia
Luonto
Paneutuminen yhteisöllisiin asioihin
Vahvat henkilökohtaiset vakaumukset
Kokonaisvaltaiset pitkän tähtäimen näkemykset

11,7 % (292)

Laajakatseisilla on vahva eettinen arvojärjestelmä, jolle he etsivät vahvistusta ympäristöstään. He tietävät, mihin ja mitä uskoa, ja pyrkivät jakamaan uskomuksensa muiden kanssa. He pitävät materialistisia arvoja sekä henkilökohtaisen että sosiaalisen tyytyväisyytensä kannalta vähemmän olennaisina kuin aitoutta ja tasapainoisuutta.

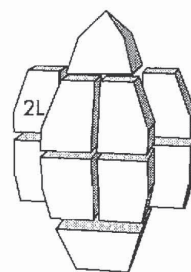
Vaikka tähän ryhmään kuuluvat ovatkin jossain määrin idealisteja, heille on kehittynyt voimakas, rationaalinen velvollisuudentunto koskien yhteiskunnan tehokasta toimimista. He käyttävät runsaasti energiaa yhteiskunnan rakenteiden kehittämiseen ja sen ongelmien lievittämiseen. Kaksi erityisesti heitä huolestuttavaa ongelmaa ovat terveys (erityisesti heidän omien voimien ja energiansa säilyttäminen ja parantaminen) ja ympäristönsuojelu.

2L eettiset

- muutoshakuisuus, yhteisöllisyys ja läheisyys -

Lämpimät ja hellät suhteet
Asioiden jakaminen toisten kesken
Toisten tukeminen, välittäminen
Jatkuvuus menneen ja tulevan välillä
Vahvat siteet, juuret
Rauhallinen olotila
Henkisyys
Eettisyys
Laki ja järjestys
Väkivallan pelko
Luonto

7,6 % (191)

2L-ryhmän maailmankatsomuksen perusteet ovat käsin kosketeltavassa ympäristössä. Heidän kosketuksensa maailmaan on enemmän tunteenomainen kuin älyllinen: he toimivat vaiston, tunteiden ja aistiensa varassa.

Tasapaino on ensiarvoisen tärkeää heidän henkilökohtaiselle hyvinvoinnilleen. Heidän energiansa kohdistuu toisista huolehtimiseen ja asioiden jakamiseen: eriävyyksien tasoittamiseen, ristiriitojen selvittämiseen, olosuhteiden parantamiseen. Ajan jatkuvuus on heille tärkeää: he pyrkivät kytkemään menneisyyden ja tulevaisuuden toisiinsa ja rakentamaan siltaa sukupolvien välille. 2L:t ovatkin yhteiskuntaa ruohonjuuritasolla koossa pitävien siteiden rakentajia.

(Lähde: RISC Monitor, perusraportti 2001, 61, 65)